

BÖLGESEL İŞBİRLİĞİNDE ÖNE ÇIKAN BİR AKTÖR: TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI

2009'da Nahçıvan'da düzenlenen Türk Dili Konuşan Ülkeler Zirvesi'ne Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye katılmış, bu zirvede Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'nin kuruluş antlaşması olan Nahçıvan Antlaşması imzalanmış, taraflar ortak tarih, dil, kültür, gelenek ve değerlerine dayalı, işbirliği ve dayanışmayı geliştirme konusundaki taahhütlerini ortaya koymuşlardır.

Gülperi Güngör

Analist, Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM)

Çevre ve sağlık konuları başta olmak üzere, küresel düzeyde karşılaşılan sorunlar, küresel ve bölgesel düzeyde karşılıklı bağımlılığın ve işbirliğinin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Uluslararası barış, güvenlik ve refahın tesisi için bölgesel işbirliği mekanizmaları, ortak projeleri teşvik ederek, toplumların ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelerinin desteklenmesinde önemli rol oynayabilir. Böyle bir işbirliği hedefi doğrultusunda, 2009 yılında Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye arasında Nahçıvan Antlaşması imzalanmış ve bu ülkeler dil, kültür ve tarihlerine dayalı bir ortaklıktan hareketle, karşılıklı çıkarlarını, işbirliğini ve dayanışmalarını geliştirme kararlılıklarını ortaya koyarak Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'ni (diğer adlarıyla Türk Konseyi ya da Türk Keneşi) uluslararası bir örgüt olarak kurmuşlardır. Özbekistan Örgüt'e 2019 yılında üye olmuş, 2018 yılından itibaren Macaristan, 2021'de ise Türkmenistan gözlemci üye olarak katılmıştır. Üye devletler arasında işbirliği kademeli olarak kurumsallaşmış, Kasım 2021'deki devlet başkanları zirvesinde alınan, örgütün adının Türk Devletleri Teşkilatı olarak değiştirilmesi kararı, bu ülkeler arasında işbirliğinin derinleşmesi hedefini ortaya koyan bir adım olmuştur.

Tarihçe

1992 yılında bir forum olarak kurulan Türk Dili Konuşan Ülkeler Zirveleri, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkiye ve Türkmenistan devlet başkanları düzeyinde yürütülmüştür. 1992 yılından 2009 yılına kadar süren bu süreçte, ülkeler arasında ikili ve çok taraflı işbirliğinin geliştirilmesi ve uluslararası kuruluşlarla ortak hareket edilmesi hedefleri ortaya konmuştur. Bağımsızlıklarından sonra kendi devlet inşa süreçleri ve iç sorunları yanında bölgesel sorunlarla da mücadele eden

devletlerin, kurumsal olarak işbirliği mekanizması geliştirebilmelerine fırsat sağlayan olanaklar ancak 2009 yılı sonrasında ortaya çıkmıştır. 2009'da Nahçıvan'da düzenlenen Türk Dili Konuşan Ülkeler Zirvesi'ne Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye katılmış, bu zirvede Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'nin kuruluş antlaşması olan Nahçıvan Antlaşması imzalanmış, taraflar ortak tarih, dil, kültür, gelenek ve değerlerine dayalı, işbirliği ve dayanışmayı geliştirme konusundaki taahhütlerini ortaya koymuşlardır.

Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'nin (Türk Keneşi'nin) ana karar organı Devlet Başkanları Konseyi olup, diğer organları Dışişleri Bakanları Konseyi, teknik bilgi sağlayan Kıdemli Memurlar Komitesi, Aksakallar Konseyi ve sekreteryadır. Örgütün sekreteryası İstanbul'da kurulmuştur. Sekreteryaya, bir genel sekreter ve her üye ülkeyi temsil eden birer genel sekreter yardımcısı, proje yöneticileri ve uzmanlar ile faaliyetlerini yürütmektedir. Örgütün ilk genel sekreteri Büyükelçi Halil Akıncı 2010-2014 yılları arasında görevini sürdürdükten sonra, 2014-2018 yılları arasında Azerbaycan'ı temsilen Rami Hasan bu görevi yürütmüştür. Örgütün genel sekreterliğini bilahare Kazakistan'ı temsilen Büyükelçi Baghdad Amreyev üstlenmiştir. Üye ülkelerin parlamentoları arasındaki işbirliğini derinleştirmek amacıyla faaliyet gösteren Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenterler Asamblesi (TÜRKPKA), bilim, eğitim, kültür ve sanat alanlarında işbirliğinin geliştirilmesi Türk dünyasının ortak değerlerinin uluslararası seviyede tanıtılması amacıyla faaliyet gösteren Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRK-SOY), Uluslararası Türk Akademisi - Türk Dünyası Eğitimsel ve Bilimsel İşbirliği Örgütü (Turkic World Educational and Scientific Cooperation Organization-TWESCO), Türk-Kültür ve Miras Vakfı, Türk Keneşi'nin ortaklık ilişkisi yürüttüğü kuruluşlar olmuşlardır.

Kurulduğu 2009 yılından itibaren Türk Keneşi çerçevesinde başta devlet başkanları zirveleri olmak üzere birçok toplantı ve faaliyet gerçekleştirilmiştir. Örgütün devlet başkanları zirvelerinde her yıl belirli bir temanın ağırlık kazandığı gözlemlenmiştir. Her zirvede ele alınan başlıca konulara ilişkin işbirliğinin gelişmesi için adımlar atılmış ve çeşitli çalışma grupları oluşturulmuştur.

Türk Keneşinin ilk zirvesi 21 Ekim 2011'de "Ekonomik ve Ticari İşbirliği" temasıyla Kazakistan'ın Almatı şehrinde gerçekleştirilmiştir. Ekonomik işbirliğinin bölgesel bütünleşmede itici güç oluşturduğunun vurgulandığı bu zirvede liderler, kamu ve özel sektör kapsamında projelerin geliştirilmesini teşvik edeceklerini açıklamışlar, yatırım ortamının iyileştirilmesi ve ekonominin çeşitlendirilmesine yönelik çalışma gruplarının oluşturulması kararını almışlardır. Bu zirvede üye devletlerin iş çevrelerini temsil eden kurumlar, Türk İş Konseyi'ni kuran anlaşmayı imzalamışlardır. Ayrıca örgütün kurumsallaşmasını tamamlayan antlaşmalar ve tüzükler sonuçlandırılmıştır.¹

Türk Keneşi Devlet Başkanları Zirvelerinin ikincisi 22-23 Ağustos 2012 tarihlerinde "Eğitim, Bilim ve Kültürel İşbirliği" başlığı altında Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'te gerçekleştirilmiştir. Bu zirve vesilesiyle Türk Konseyi Sekreteryaasının Mali Esaslarına ilişkin anlaşma ve Türk Kültür Miras Vakfı kurulmasına ilişkin anlaşmalara imzalanmış, yükseköğretim alanında işbirliğini arttırmak, öğrenci/akademisyen değişimini teşvik etmek ve üniversitelerin karşılıklı üstünlüklerinden yararlanmak üzere çalışmalar yürütecek "Türk Üniversiteler Birliği" kurulmuştur. Zirveye katılan devlet başkanlarının ikili görüşmelerinin de gerçekleştiği zirvede çeşitli alanlarda ikili işbirliği anlaşmaları da imzalanmıştır.²

Üçüncü zirve 15-16 Ağustos 2013 tarihlerinde Azerbaycan'ın Gebele şehrinde "Ulaştırma" temasıyla gerçekleştirilmiştir. Bu zirve kapsamında, ulaştırma bakanları arasında bir işbirliği protokolü imzalanırken, ayrıca kabul edilen mutabakat zaptıyla, Bakü, Aktau ve Samsun Limanları arasında kardeş liman ilişkisi tesis edilmiştir. Hazar Geçişli Doğu-Batı Orta Koridoru üzerinden taşımacılığın teşvik edilmesinin üye ülkeler arasındaki ticaretin gerçekleştirilmesine hizmet edeceği vurgulanmıştır.³

"Turizmde İşbirliği" başlığı altında düzenlenen dördüncü zirve 4-5 Haziran 2014 tarihlerinde Bodrum'da gerçekleştirilmiştir. Devlet başkanları, "Turizm Ortak İşbirliği Protokolü" ile üye devletlerin turizm destinasyonlarından oluşan "Modern İpek Yolu" tur paketi oluşturulmasına yönelik talimat vermişlerdir. Liderler ulaşım ve gümrük alanlarındaki işbirliğinin güçlendirilmesi gerekliliğine dikkat çekerek, "Ulaşım Koordinasyon Kurulu"nun kurulmasından duyulan memnuniyetlerini dile getirmişlerdir.⁴

Beşinci Zirve, 11 Eylül 2015 tarihinde "Medya ve Enformasyon İşbirliği" başlığı altında Kazakistan'ın Astana kentinde gerçekleştirilmiştir. Zirvede, üye ülkelerin resmi haber ajansları ve ulusal televizyon kanalları arasında işbirliğine, Göçebe Medeniyeti Merkezi, Türk Akademisi, Türk Kültür ve Miras Fonu'nun kurulmasına yönelik adımlar atılmıştır. Liderler 24 Aralık 2014 tarihinde Kiev'de kurulan Türk Konseyi Bölgesel Diaspora Merkezi'nin açılışından duydukları memnuniyeti dile getirmişlerdir.⁵

Altıncı Zirve, "Gençlik ve Ulusal Sporlar" temasıyla, 3 Eylül 2018 tarihinde Kırgızistan'ın Çolpon Ata şehrinde gerçekleştirilmiştir. Zirvenin aynı yıl Üçüncü Dünya Göçebe Oyunlarının düzenlendiği Çolpon-Ata'da gerçekleşmesinden duyulan memnuniyet ifade edilmiştir. Liderler Türk Keneşi çerçevesinde uluslararası gençlik kampları, festivaller ve spor turnuvalarının gerçekleştirilmesine verdikleri desteği, gençlik platformunun oluşturulmasını ve Genç Liderler Forumu'nun düzenli olarak yapılmasını teşvik ettiklerini dile getirmişlerdir.⁶ Zirvede ayrıca ortak Türk tarihi ile ilgili ders kitabının hazırlanması için çağrıda bulunulmuştur.

Yedinci Zirve 15 Ekim 2019 tarihinde Bakü'de "Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin (KOBİ'lerin) Desteklenmesi" temasıyla düzenlenmiş, zirveye, üye Devletlerin Ticaret ve Sanayi Odalarının başkanları da katılmıştır.⁷ Zirvede kısa bir süre önce kurulan Türk Konseyi Ortak Ticaret Sanayi Odası bünyesinde işbirliğine vurgu yapılmış ve Ortak bir Türk Yatırım Fonu kurulması için gerekli çalışmalara başlanmıştır.⁸ Aynı yıl düzenlenen Ekonomi Bakanları toplantısında "Ticaretin Kolaylaştırılması Strateji Belgesi"nin sonuçlandırılması, taşımalarda kotaların ve geçiş ücretlerinin kaldırılması suretiyle tam liberalizasyonun sağlanması hususunda üye devletlerin teşvik edildiği ifade edilmiştir.⁹ Devlet başkanları zirvesinde örgütün koordinasyon işlevini ve kurumsallaşmasını geliştirmek ilişkin alınan bir diğer karar Türk Konseyi, TÜRKPA ve TÜRKSOY Genel Sekreterleri ile Türk Akademisi ve Türk Kültürü ve Mirası Vakfı Başkanlarından oluşan bir "Koordinasyon Komitesi"nin kurulması olmuştur.¹⁰

Türk Keneşi çerçevesinde devlet başkanları zirvelerinin yanında bakanlar düzeyinde ve çeşitli çalışma grupları ile düzenli toplantılar gerçekleştirilmiş, ayrıca diğer uluslararası örgütlerle işbirliğini tesis eden ilişkiler geliştirilmiştir. Böylece üye ülkeler arasında bölgesel işbirliğinin sistematik bir şekilde kurulmasını sağlayan adımlar atılmıştır.

Türk Keneşi devlet başkanları 10 Nisan 2020 tarihinde COVID-19 salgını gündemiyle düzenlenen Olağanüstü Zirvede bir araya gelmiş, pandemiye karşı mücadelede Türk Konseyi kapsamındaki işbirliğini ve

Bir diğer önemli adım, “Türk Dünyası 2040 Vizyonu”nun geliştirilmesinin tamamlanması ve 8. zirvede yayınlanmasıdır. 2040 Vizyon Belgesi Türk Devletleri Teşkilatı’nın uzun vadeli hedeflerini ortaya koyan ve bunlara ulaşmanın yollarına rehberlik edecek bir belgedir.

pandeminin bölge ülkelerinin ekonomileri üzerindeki etkilerini ele almışlardır. COVID-19 salgını, ortaya çıkan küresel zorluklara karşı mücadelede yüksek düzeyde işbirliğinin tesis edilmesi ihtiyacının aciliyetini ortaya koymuştur. Küreselleşmenin faydalarının yanında zorluklarına karşı da farkındalığın geliştiği bu ortamda, Türk Keneşi çerçevesinde bölgesel işbirliğinde çeşitli alanlarda uyum kapasitesinin artırılması için çalışmaların ivme kazandığı gözlemlenmiştir. Küresel sorunlarla işbirliği hedefinin yanında bu süreçte kaydedilen bir dizi gelişme, 2021 yılının örgütün tarihinde önemli bir dönüm noktası olmasına katkıda bulunmuştur.

Türk Devletleri Teşkilatı’nın Kurulmasına Gidiş Aşaması

2021 yılı, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan’ın bağımsızlıklarının 30. yıl dönümü olması dolayısıyla, çeşitli etkinliklerin düzenlendiği bir yıl olmuştur. Bağımsızlıklarından bu yana ekonomilerinin gelişmesinde ve devlet inşalarında kat ettikleri ilerlemeler, bu devletlerin uluslararası arenada aktif katılımlarının olanağını sağlamıştır. 2020 ve 2021 yılları Türk Keneşi üye ülkelerinin çeşitli uluslararası kurumlarda ve forumlarda aktif rol aldıkları yıllar olmuştur. Azerbaycan Bağlantısızlar Hareketi’nin dönem başkanlığını başarıyla yürütmüş, Kazakistan ise Asya’da İşbirliği ve Güven Arttırıcı Önlemler Konferansı (CICA) Başkanlığını devralmıştır. Kazakistan ayrıca 2022-2024 dönemi için BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi (ECOSOC) ve BM İnsan Hakları Konseyi üyeliğine seçilmiştir. 5 Kasım 2021 tarihinde Birinci Avrupa Birliği- Orta Asya Ekonomik Forumu Kırgızistan’da toplanmış, bunun yanında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda Kırgızistan’ın önerdiği “Doğa Sınır Tanımaz: Sınırtaşan İşbirliği – biyoçeşitliliği koruma, onarma ve sürdürülebilir kullanım için kilit faktör” başlıklı kararının 16 Nisan 2021’de oy birliği ile kabul edilmiştir. Özbekistan Cumhuriyeti 2021-2023 dönemi için Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi’ne (UNHRC) seçilmiş, Özbekistan’ın 18 Mayıs 2021’deki önerisi üzerine BM Genel Kurulu oybirliğiyle Aral Denizi bölgesini çevresel yenilikler ve teknolojiler bölgesi ilan eden özel bir kararı kabul etmiştir. Ayrıca Özbekistan Cumhurbaşkanı

Şevket Mirziyoyev’in Afganistan hakkında Daimi BM Komitesi kurulmasına ilişkin girişimleri kaydedilmiştir. 2021 yılı Afganistan’da Kabil Havaalanı’ndan uluslararası personelin tahliyesinin kolaylaştırılmasına yönelik Türkiye’nin öncü rolünün kaydedildiği, 18 – 20 Haziran 2021 tarihleri arasında Antalya’da düzenlenen Diplomasi Forumu’nun prestijli bir zirve olarak ön plana çıktığı, Türkiye’nin Güneydoğu Avrupa İşbirliği’nin (GDAÜ) dönem başkanlığını yürüttüğü bir yıl olmuştur.

Türk Keneşi üye ülkelerinin bağlantılarını geliştirecek gelişmeler bu dönemde kaydedilmiştir. 2018’de Hazar Denizi’nin hukuki statüsünün kabul edilmesi ve sonrasında Azerbaycan ve Türkmenistan’ın 21 Ocak 2021’de Hazar Denizi’nde Dostluk Sahasında hidrokarbon kaynaklarının ortak araştırılması ve geliştirilmesine ilişkin bir mutabakat zaptı imzalanması Hazar Denizi’ndeki anlaşmazlıkların çözüme kavuşturulması için önemli bir gelişmeler olmuştur.

15-16 Temmuz 2021 tarihlerinde, Taşkent’te “Orta ve Güney Asya: Bölgesel Bağlantılar, Zorluklar ve Fırsatlar” başlıklı bir uluslararası konferans düzenlenmiştir. Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Danışmanı’nın, Çin ve Rusya’nın Dışişleri Bakanları’nın, uluslararası finans kuruluşlarının temsilcilerinin katıldığı üst düzey katılımlı bu konferans bölgenin ortaya çıkan merkezi rolünü ortaya koymuştur. Konferansa Türkiye’yi temsilen Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu katılmıştır.

Azerbaycan’ın 2020 yılında Dağlık Karabağ topraklarını geri alması, Azerbaycan ve Nahçıvan (dolayısıyla Türkiye) arasında bir koridor oluşturma planının geliştirilmesi bağımsızlıklarından sonra ilk kez Türk devletlerinin doğrudan karayolu bağlantısını sağlayacaktır. Türkiye ile Hazar Denizi ve Orta Asya arasında ulaşım mesafesini kısaltacak ve “Orta Koridor Girişimi”nin gelişmesine katkıda bulunacaktır.

Tüm bu gelişmeler Türk Keneşi çerçevesinde işbirliğinin derinleşmesi için doğru zamanın geliştiğinin habercisi olmuştur. 12 Kasım 2021’de İstanbul’da gerçekleşen Türk Keneşi 8. Devlet Başkanları zirvesi öncesindeki, 2 ayda bakanlar düzeyinde 11 toplantı ve çeşitli çalışma grubu toplantıları gerçekleştirilmiştir. Bu toplantılar daha sonra devlet başkanları zirvesinde ilan edilecek olan 2040 Vizyon Belgesi ve stratejik yol haritasının şekillenmesine katkıda bulunmuştur.

Bu kapsamda, 2021 yılında Türk Keneşi dışişleri bakanları düzeyinde iki toplantı yapmıştır. Bu toplantılarda ağırlıklı olarak Afganistan konusu ele alınmıştır. 27 Eylül 2021 tarihinde gerçekleştirilen Afganistan Dışişleri Bakanları Olağanüstü Zirvesi’nde üye devletler, Afganistan’da temel insan haklarını koruyan kapsayıcı ve temsili bir siyasi sistemi desteklediklerini vurgulayarak, Afganis-

tan halkına kapsamlı yardım sağlanması çabalarını desteklediklerini belirtmişlerdir.

10 Eylül 2021 tarihinde Bakü'de düzenlenen Ekonomi Bakanları Toplantısında ticareti kolaylaştırmak için bir mutabakat zaptı imzalanmıştır. Bu toplantıda ve 6 Mayıs 2020 tarihinde çevrimiçi olarak gerçekleştirilen ortak Ekonomi/Ticaret Bakanları ile Gümrük İdareleri Başkanları toplantısında ticaretin kolaylaştırılması mekanizması ile hizmetler ve yatırımlar alanında serbest ticaretin sağlanması için ortak bir anlayışa varılmıştır. Türk Keneşi Üye ve Gözlemci Devletlerin Enerji Bakanları Toplantısı 24 Şubat 2021'de çevrimiçi olarak gerçekleştirilmiştir. Bu toplantının sonuçları doğrultusunda devlet başkanları 2021 zirvesinde yenilenebilir enerjide işbirliği önerilerinin geliştirilmesini teşvik ettiklerini açıklamışlardır. Örgütün 14 Ekim 2021 tarihinde düzenlenen Ulaştırma Bakanları Zirvesi'nde ise üye ülkeler arasında taşımacılığın serbestleştirilmesi gerektiği ifade edilmiş, kombine taşımacılık operasyonlarının ve Hazar geçişlerinin teşvik edilmesi ve taşımacılıkta Hazar geçişli Doğu-Batı Orta Koridor'un payının artırılması yönünde talimat verilmiştir.

29 Ekim 2021 tarihinde İstanbul'da düzenlenen Sağlık Bakanları toplantısında sağlık alanında küresel dayanışma ve işbirliği hedefi doğrultusunda ortak bir bildiri yayınlanmış, devlet başkanları zirvesinde Üye ve Gözlemci Devletlerin Sağlık Bakanları ve bilim insanlarının katılımıyla her yıl Ekim'de "Türk Tıp Dünyası Kongresi"nin düzenlenmesini onaylanmıştır. 24 Haziran 2021'de Özbekistan'ın Kokand kentinde düzenlenen Turizm Sorumlu Bakanlar Toplantısı'nda Türk Dünyası Turizm Başkanlığı girişimi başlatılmış, Türk dünyasının kutsal yerlerini ziyaret etmek için projeler oluşturulmasına karar verilmiştir. Özbekistan'ın Hive kenti, 2020 yılında

TÜRKSOY tarafından Türk Dünyası Kültür Başkenti ilan edilmiş ve 2021 yılında 400'den fazla sanatçının katkılarıyla burada etkinlikler düzenlenmiştir.

Kazakistan'ın Türkistan şehrinde üye ülkelerden 40 üniversitenin yer aldığı Üniversiteler Birliği ile bir toplantı gerçekleştirilmiştir. Burada Öğrenci ve akademisyen değişim programı Orhun Süreci'nin güçlendirilmesine karar verilmiştir. 3-4 Kasım 2021 tarihlerinde İstanbul'da gerçekleştirilen Milli Eğitim Bakanları toplantısı ile orta ve yükseköğretim programında gerçekleştirilecek yeni projeler belirlenmiştir. Bakü ve İstanbul'da medya toplantıları yapılmış ve dezenformasyonla mücadele konusunda fikir birliğine varılmıştır.

Türk Keneşi Gençlik ve Spordan Sorumlu Bakanlar Toplantısı ve Genç Girişimciler Forumu 20-21 Eylül 2021 tarihlerinde gerçekleşmiştir. Bu toplantılar üye devletler arasında bağların geliştirilmesi ve "Çok Taraflı ve İkili Gençlik ve Gençlik Çalışanları Değişim Programlarına İlişkin İşbirliği Mutabakat Zaptı"nın imzalanması ve genç iş adamlarının yeni iş fırsatlarını keşfetmelerini sağlama hedefinin ortaya konulması açısından önemli olmuştur.

Başsavcılıklar Toplantısı 1-2 Kasım 2021 tarihlerinde Bakü'de gerçekleşmiştir. Bu toplantı ile Türk Keneşi bünyesindeki hukuk alanında yeni bir işbirliği alanının ortaya çıktığı gözlemlenmiştir.

Türk Devletleri Teşkilatı'nın (TDT) Kurulması

Tüm bu ön çalışmaların katkısı ile 12 Kasım 2021'de İstanbul'da gerçekleşen 8. devlet başkanları zirvesinde önemli gelişmeler kaydedilmiştir. En başta örgütün ismi değişmiş ve Türk Devletleri Teşkilatı adını almıştır. Diğer

gelişmelerden dördü ön plana çıkmaktadır: Bunlar Türkmenistan'ın katılımı ile kaydedilen genişleme, Türk Dünyası 2040 Vizyonu" belgesinin ilan edilmesi, Türk Yatırım Fonu'nu kurulması ve örgütün yeni işbirliği modellerinin geliştirilmesidir.

Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye olmak üzere dört devletin işbirliği ile kurumsallaşan örgütün 8. zirvesinde Türkmenistan'ın gözlemci üye olarak katılımı kararı ile bir genişleme aşaması daha kaydedilmiştir.

Bir diğer önemli adım, Türk Dünyası 2040 Vizyonu'nun geliştirilmesinin tamamlanması ve 8. zirvede yayınlanmasıdır. 2040 Vizyon Belgesi, Türk Devletleri Teşkilatı'nın uzun vadeli hedeflerini ortaya koyan ve bunlara ulaşmanın yollarına rehberlik edecek bir belgedir. Bu belgenin uygulanması için Liderler "2022-2026 Türk Devletleri Teşkilatı Stratejik Yol Haritası" hazırlanması talimatını verdiklerini açıklamışlardır.

Bu zirvede, üye ülkeler arasındaki ticaretin artırılmasına ve başta KOBİ'ler olmak üzere girişimciliğin geliştirilmesine, öngörülebilir bir yatırım ortamı sağlamaya yönelik olarak Türk Yatırım Fonu'nun kurulmasına yönelik talimatın verilmiş ve Türk Yatırım Fonu Kuruluş Anlaşması'nın en geç 1 Eylül 2022 tarihine kadar nihai hale getirilmesine karar verilmiştir. Türk Yatırım Fonu, Türk devletleri arasında tesis edilecek ilk mali mekanizma olma özelliğini taşıması bakımından önemlidir.

Kurulduğu 2009 yılından bugüne örgütün uluslararası saygınlığının güçlendiği gözlemlenmektedir. Bunun bir göstergesi olarak, Türk Devletleri Teşkilatı Genel Sekreteri Bağdat Amrayev 10'dan fazla ülkenin teşkilata gözlemci olmak için başvuruda bulunduğunu belirtmektedir.¹¹ Ancak Teşkilat'a gözlemci üyelik başvuru

rusunda bulunacak devletin ulusal resmi dilinin ya da resmi dillerinden birinin Türk Dili veya Türkçeye akraba ve ilintili dillerden olması şartı söz konusudur. Bu doğrultuda Türk Keneşi'nin ilk Genel Sekreteri Halil Akıncı, Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin doğal üye olma niteliğini taşıdığını, Moğolistan, Kore, Japonya, Finlandiya ve Estonya'nın ise gözlemci üyeliğe aday olma niteliklerine sahip olduklarını belirtmektedir.

Ortaklık statüsü ise üçüncü ülkelerle işbirliği için getirilen bir modeldir. 8.zirvede Ortaklık Statüsü'nü tesis eden yönetmelikler kabul edilmiştir. Böylece üçüncü ülke ve kuruluşlar ile proje bazlı somut işbirlikleri geliştirilebilecektir. Birçok ülkenin Türk dili konuşan toplulukları barındırdığı da bilinmektedir. Ancak, bu devletlerin işlerine karışmamak adına, topluluklar veya yerel yönetimlerle değil, yalnızca merkezi yönetimlerle işbirliği yapılmasına karar verildiği açıklanmıştır.

Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirveleri'nden bu yana, Türk Devletleri'nin ulaştırma, ekonomi, eğitim, bilim ve kültür konularında politikalarının uyumlaştırılması ve bu alanlarda işbirliğinin kademeli olarak ilerlemesi sağlanmıştır. Yakın zamandaki gelişmeler doğrultusunda Türk Devletleri Teşkilatı çerçevesinde işbirliğinin daha da derinleşmesi için şartların olgunlaştığı görülmüş, bu doğrultuda örgütün 2021 devlet başkanları zirvesinde alınan kararlar ve 2040 Vizyon Belgesi'nin kabulü ile işbirliğinin pekiştirilmesi için önemli adımlar atılmış ve hedefler ortaya konulmuştur. Türk Devletleri Teşkilatı, üye ülkelerin ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelerine katkı sağlamasının yanında, diğer uluslararası aktörler ve örgütlerle de işbirliği içinde Asya ve Avrupa bağlantısında öne çıkan bir aktör olabilecektir.

Sonnotlar

- 1 "Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi 1. Zirve Bildirisi", *Turkkon*, 21 Ekim 2011, https://www.turkkon.org/assets/dokuman/1_ZirveBildirisi_TR.pdf
- 2 "Türk Konseyi 2. Zirvesi Bişkek'te düzenlendi", *Turkkon*, <https://www.turkkon.org/tr/haberler/turk-konseyi-2-zirvesi-biskek-te-duzenlendi> 98
- 3 "Türk Keneşi Üçüncü Zirvesi Basın Duyurusu", *Turkkon*, <https://www.turkkon.org/tr/haberler/turk-kenesi-ucuncu-zirvesi-basin-duyurusu> 35
- 4 "Türk Konseyi Dördüncü Zirvesi Bodrum'da gerçekleştirildi", *Turkkon*, <https://www.turkkon.org/tr/haberler/turk-konseyi-dorduncu-zirvesi-bodrumda-gerceklestirildi> 192
- 5 "Türk Keneşi Beşinci Zirvesi Basın Duyurusu", *Turkkon*, <https://www.turkkon.org/tr/haberler/turk-kenesi-besinci-zirvesi-basin-duyurusu> 552
- 6 "Gençlik ve Spor", *Turkkon*, <https://www.turkkon.org/tr/isbirligi-alanlari/genclik-ve-spor> 7
- 7 <https://www.turkkon.org/tr/haberler/turk-konseyi-7-zirvesi-bakude-duzenlendi> 1907
- 8 Y. Kaygusuz, "Kuruluşunun 10.Yılında Türk Konseyi'nin Türkiye İle Diğer Üye Ülkeler Arasındaki Ticarete Etkileri", *TESAM Akademi Dergisi*, c. 8, sayı. 1, sf. 218.
- 9 "Ticaret Bakanı Muş, Türk Konseyi Ekonomi Bakanları 10. Toplantısı'nda Konuştu", *Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı*, 10 Eylül 2021, <https://ticaret.gov.tr/haberler/ticaret-bakani-mus-turk-konseyi-ekonomi-bakanlari-10-toplantisinde-konustu>
- 10 "Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Teşkilatları Koordinasyon Komitesi toplantısı Türk Konseyi Genel Sekreteri başkanlığında gerçekleştirildi", *Turkkon*, 22 Eylül 2020, <https://www.turkkon.org/tr/haberler/turk-dili-konusan-ulkeler-isbirligi-teskilatları-koordinasyon-komitesi-toplantisi-turk-konseyi-genel-sekreteri-baskanliginda-gerceklestirildi> 2073
- 11 "Türk Konseyi'nden Türk Devletleri Teşkilatı'na", *İbn Haldun Üniversitesi Youtube Kanalı*, <https://www.youtube.com/watch?v=bOwOrFdLnzE>